

Dr Marta Brachowicz

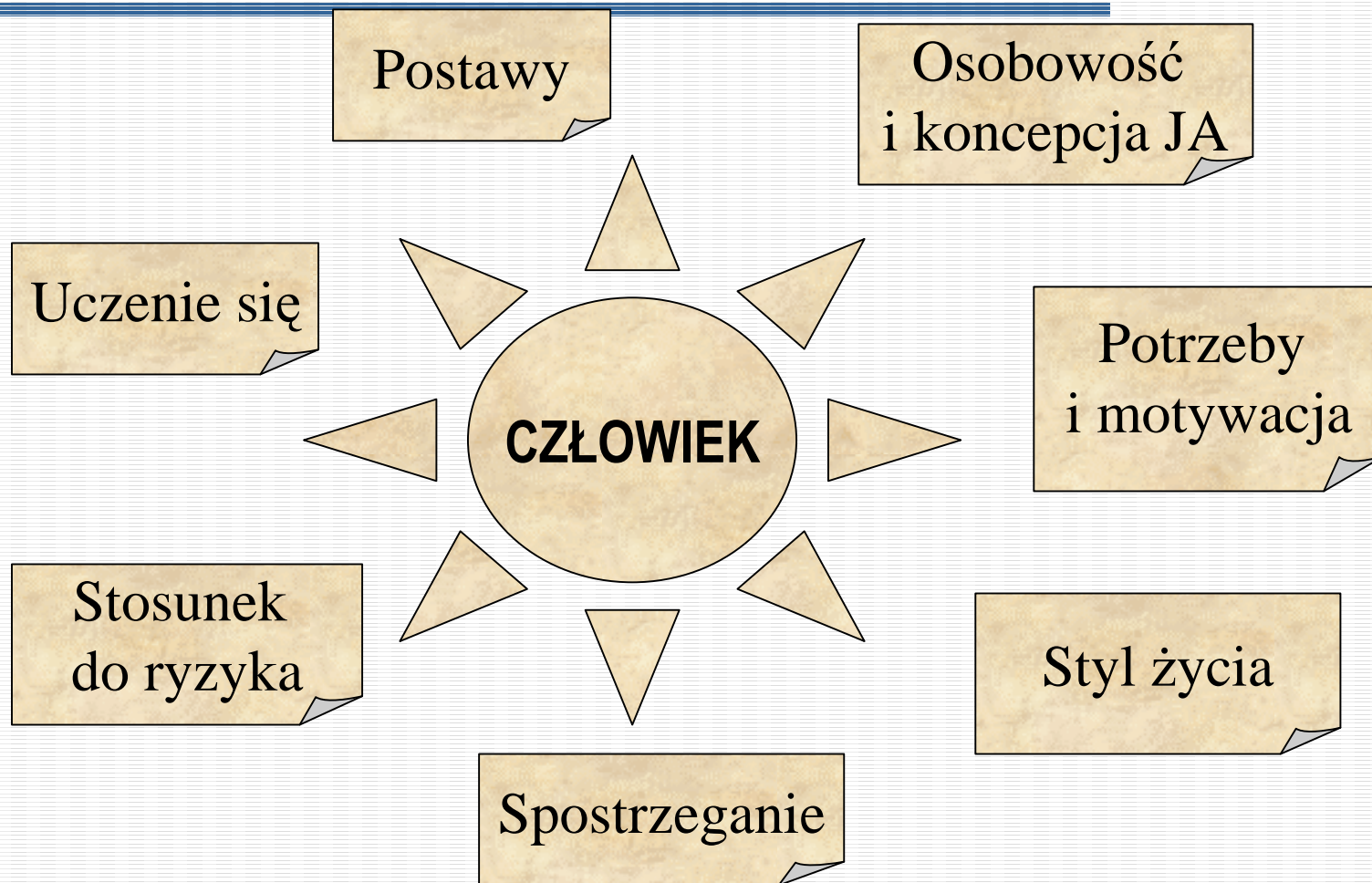
CZŁOWIEK I JEGO BARIERY W MYŚLENIU KREATYWNYM

Twórczość a ograniczenia

- Twórcze myślenie oraz rozwiązywanie problemów to procesy mające pewne **ograniczenia**.
- Istnieją przeszkody, które te procesy blokują.
- Wiele ludzi, ale i organizacji zmierza ku przyszłości, ale jednocześnie spogląda wstecz.
- Ich działania opierają się przede wszystkim na **wydarzeniach, które już zaistniały, zamiast na przewidywaniu i podejmowaniu wyzwań przyszłości.**

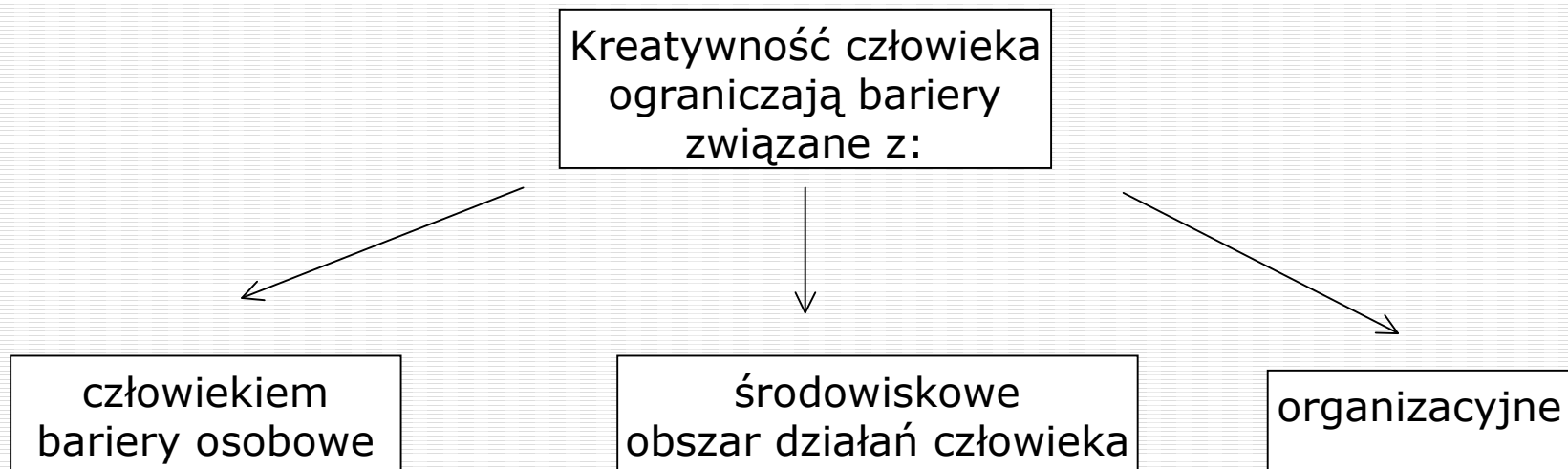
Uwarunkowania psychologiczne

Bariery osobowe

- Wielu badaczy próbowało zajmować się ograniczeniami stojącymi na przeszkodzie kreatywności, między innymi Arnold (1962), Adams (1974), Jones (1987) oraz Majaro (1992).
- Każdy z nich stworzył szczegółową listę różnych rodzajów barier w twórczym rozwiązywaniu problemów.

Twórczość a ograniczenia

Bariery osobowe

- Możliwości twórcze jednostki są ograniczone przez bariery mające związek z samymi ludźmi.
- Wśród **barier osobistych** wyróżnia się: fizjologiczne, ograniczenie spostrzegania zmysłowego lub pojemności mózgu, oraz psychologiczne, związane z zachowaniem lub postawami osób.

Bariery osobowe

Arnold (1962) wyróżniał:

- **Bariery percepcyjne.**
- **Bariery kulturowe** wynikające z presji wywieranej przez społeczeństwo.
- **Bariery emocjonalne**, takie jak strach, lęk i zazdrość.
- Adams dodaje do powyższych czwartą kategorię: **bariery intelektualne** oraz **ekspresyjne.**

Bariera percepcyjna

ĆWICZENIE: Ile razy pojawia się w nim litera „f”?

Following the sinking of the old frigate Ferdinand, Nelson fought his way carefully around the cape in foul weather in the hope of meeting his foe again on the far side of the island. By the close of the day he found his adversary adrift and floating perilously close to the infamous granite rocks.

Bariera percepcyjna

- **Bariery percepcyjne** - przeszkadzają danej osobie w odebraniu prawdziwego, adekwatnego do rzeczywistości obrazu świata zewnętrznego.
- **„Nadmierne skoncentrowanie na czymś uwagi, zainteresowania”**. Są one wynikiem braku świadomego spostrzegania zmysłowego i powodują nieuświadamianie sobie skutków danej sytuacji.

Spostrzeganie

- **Coctail party** – *mechanizm selektywnej uwagi*

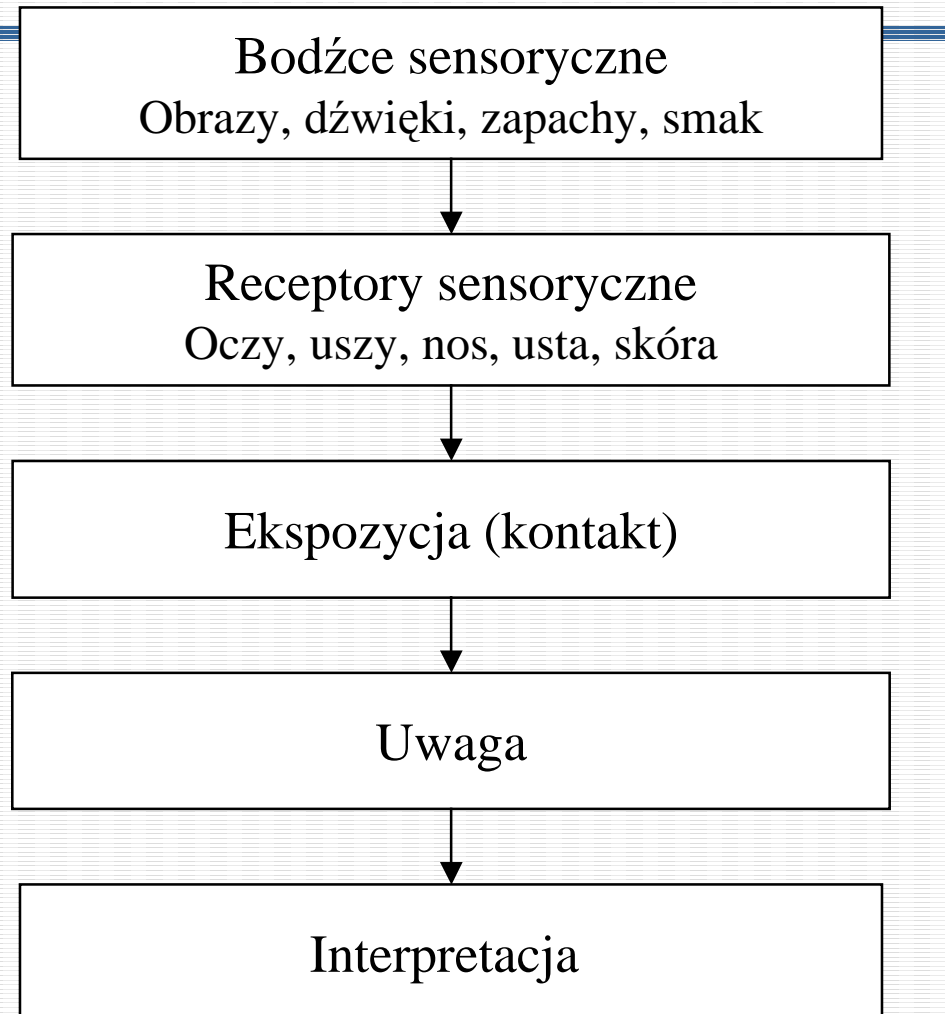
Efekt Coctail Party to zdolność naszego umysłu do odcięcia się od zmysłowego postrzegania niektórych bodźców i nastawienie poznawcze na konkretne sygnały. Np. podczas przyjęcia na którym panuje szum informacyjny związany z tym, że wszyscy dookoła nas pochłonięci są konwersacją jesteśmy w stanie skupić się na rozmowie z konkretną osobą i nie rozpraszać się innymi sygnałami które do nas docierają. Jednocześnie, na ważne dla nas sygnały – jak np. dźwięk naszego imienia – reagujemy błyskawicznie – wyłapując je z tła.

- W spostrzeganiu ważna jest charakterystyka docierających bodźców, jak i charakterystyka człowieka odbierającego te bodźce

Spostrzeganie (percepcja)

- ✓ **Postrzeganie** to proces rozpoznawania, wybierania, organizowania i interpretowania bodźców w celu nadania sensu światu wokoło nas (Harrel, 1986).
- ✓ Postrzeganie zaczyna się od **odbioru bodźców zmysłowych**, ale równie ważny jest proces **interpretacji**, czyli przypisywania znaczenia bodźcom.
- ✓ Postrzeganie jest wybiórcze (selektywne).

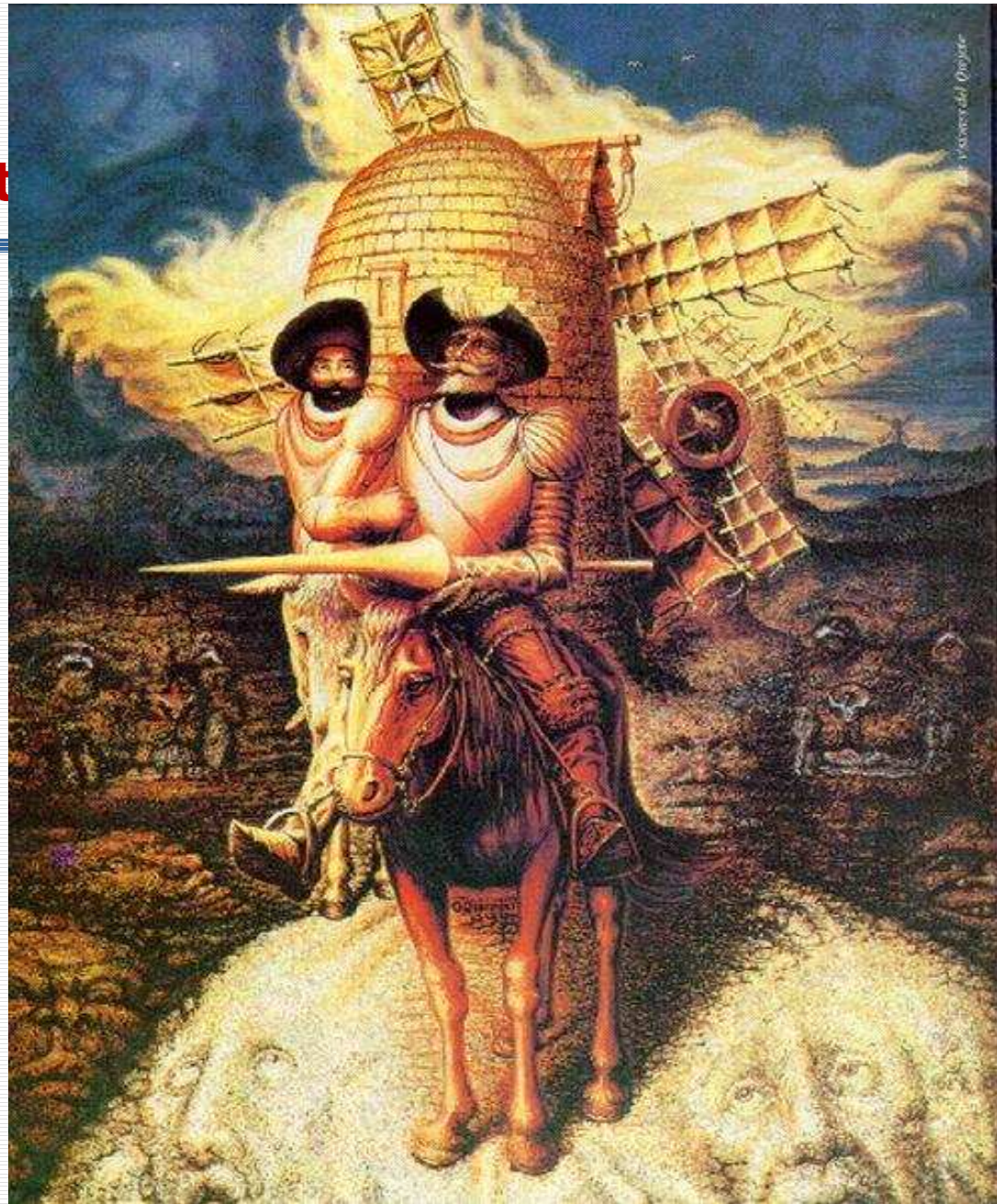
Ogólny zarys procesu percepcji

Selektywna percepcja

- ✓ Osoba zauważa i interpretuje te bodźce, które wzmacniają i wspomagają jej widzenie świata i siebie.
- ✓ Jednostka dąży do harmonizacji tego, co postrzega, z jej zasadniczymi postawami, osobowością, motywacjami.
- ✓ **Złudzenia percepcyjne** - różna interpretacja bodźca w zależności od cech jednostki i od sugestii.

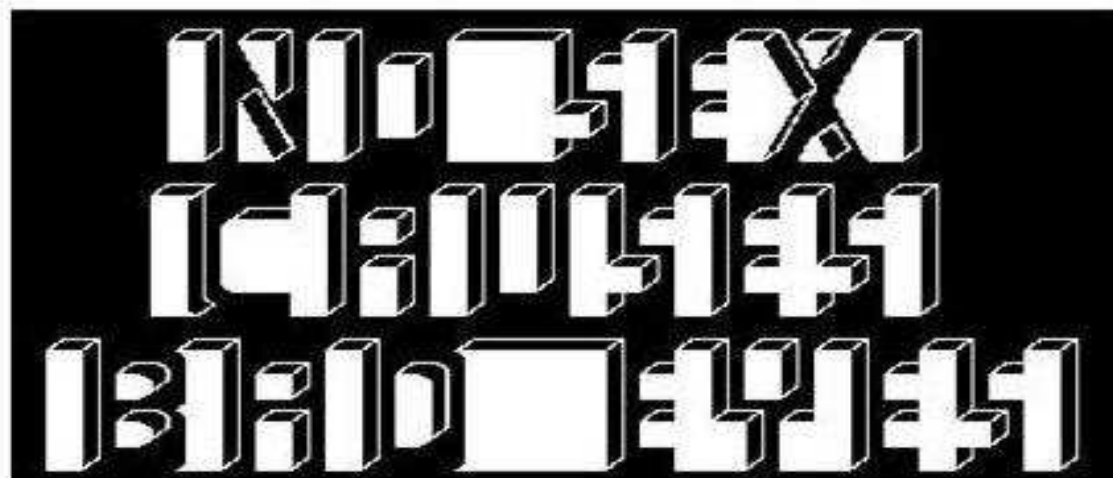
Selekt

Selektywna percepcja

Selektywna percepcja

Jeśli nie możesz przeczytać to znaczy że nie jesteś chińczykiem

Dotknij palcami kąców oczu rozciągnij na boki ...
aby mieć skośne oczy... I przeczytaj ... to działa

Co ogranicza myślenie?

- stosowanie heurystyk (nieświadome stosowanie uproszczonych reguł wnioskowania),
- brak uwagi,
- doświadczenie „filtrujące” spostrzeganie,
- niedobór informacji,
- nadmiar informacji i kłopoty z selekcją tych, które są ważne,

(uwaga, aktywne słuchanie – dysocjacja)

Bariery dotyczące obrazu samego siebie

- ❑ Słaba efektywność spowodowana **obawą przed niepowodzeniem (porażka), nieśmiałość.**
- ❑ Zmniejsza to skuteczność propagowania własnych pomysłów w sposób asertywny. Bariery tego typu powstają z powodu **braku wiary w wartość własnych idei.**

Wydaje się, że bariery tego typu stanowią **największą przeszkodę w pomyślnym wprowadzaniu w życie nowych pomysłów.**

(na czym buduje obraz siebie, swą akceptację – na tym co powiedzą inni, czy wierzę w swoje umiejętności, zdolności – pochwała, kara; Obawa przed krytyką czy nam zależy na aprobachie innych, uznaniu, ocenie)

Bariery dotyczące wartości

- ❑ „Brak giętkości z tendencją do uogólnień pod wpływem wartości osobistych”.
- ❑ Zjawisko to zachodzi, gdy osobiste przekonania i wartości ograniczają zakres rozważanych idei.
- ❑ Istnienie tych wartości oraz niemożność pogodzenia ich z innymi powoduje powstawanie trudnych dylematów osobistych i organizacyjnych.

Bariery dotyczące wartości - tabu

Tabu to -

- ❑ zakaz wykonywania pewnych czynności (zwłaszcza publicznie),
- ❑ zakaz kontaktowania się z pewnymi przedmiotami
- ❑ zakaz poruszania pewnych tematów.

Zazwyczaj wszystkie trzy zakazy działają łącznie; w naszej kulturze odnoszą się przede wszystkim do **sfery seksualnej i związanej z funkcjami fizjologicznymi.**

Bariery dotyczące wartości - tabu

Eksperyment Adamsa (1978):

Badani mieli wydobyć piłeczkę pingpongową ukrytą na dnie pionowej stalowej rury, wbudowanej w betonową podłogę. Średnica piłeczki nieznacznie tylko ustępowała wewnętrznej średnicy rury. Badani mieli do dyspozycji sznurek do bielizny, młotek ciesielski, dłuto, pudełko z płatkami owsianymi, pilnik, druciany wieszak do bielizny, klucz francuski i małą żarówkę.

Bariery dotyczące wartości - tabu

Istnieje wiele rozwiązań tego problemu (np. przepiłowanie wieszaka drucianego, spłaszczenie dwóch uzyskanych w ten sposób końców młotkiem i użycie ich w charakterze pincety), ale jednym z najprostszych jest oddanie moczu do rurki i spowodowanie, aby piłeczka wypłynęła. Wyjście to, jako związane/naruszeniem tabu, rzadko przychodziło ludziom do głowy, a jeśli nawet było natychmiast tłumione i nie wypowiedane na głos. Tylko w zespołach męskich badani pracowali w małych grupach pomysły tego rodzaju czasem się pojawiały, ale dopiero pod koniec sesji, gdy atmosfera stawała się mniej formalna. W grupach mieszanych nie występowały nigdy.

Bariery dotyczące wartości - tabu

WNIOSKI

- Tabu kulturowe usuwa spoza zasięgu rozwiązań dostępnych osobie, całą obszerną rodzinę pomysłów.
- Tabu **ingeruje bezpośrednio w sferę myśli**, a nie tylko zapobiega wykonaniu objętych zakazem reakcji jawnych (działań, zachowań).
- Tabu wytwarza **autocenzurę**, której działanie przechodzi ze sfery zachowania na sferę procesów psychicznych. Jej działanie jest w dodatku dla człowieka niewidoczne, a zarazem trudne do przezwyciężenia.

Bariery dotyczące wartości - tabu

- Tabu pełni ważne funkcje społeczne związane z ochroną wartości i zapobieganiem niepożądanym sposobom zachowania się członków danej społeczności.
- Nie można więc, w imię twórczości, domagać się odrzucenia tabu i w ogóle lekceważenia wszelkich norm społecznych.
- Można jednak zastanawiać się, **w jaki sposób normy tego rodzaju mogłyby ograniczać się do regulowania zachowań, a nie wkraczać w sferę myśli.** Prawdopodobnie na przeszkodzie stoi tendencja do internalizacji norm społecznych związanych ze sferą tabu. (**analiza transakcyjna**)

Bariery dotyczące wartości - tabu

- W rezultacie równie silnie boimy się pomyśleć o pewnych sprawach, jak je wprowadzić w czyn.
- Hamowanie samych tylko reakcji zewnętrznych niczego nie zmienia w przypadku twórczości grupowej, która wymaga, aby **wszystko, co zostało pomyślane, było również wypowiedziane**. W przeciwnym razie myślenie grupowe zmienia się w sumę niezależnie przebiegających procesów indywidualnych, a zatem traci wszelki sens.

(monologi wewnętrzne)

Sztywność - inercja

Cattell i Tiner (1949), analizując zjawisko **sztywności**, wyróżnili jej dwa rodzaje

➤ „tendencja procesu percepcyjnego, emocjonalnego lub aktywności motorycznej do całkowitego lub częściowego utrzymywania się, mimo że bodźce, które ją wywołały, zostały zastąpione całkowicie nowymi podnietami” - **inercja umysłowa**

➤ **sztywność strukturalna** - „odporność nawyku lub cechy osobowości w stosunku do czynnika, który powinien ją zmienić, to znaczy spowodować uczenie się”. (dziecko – nawyk)

Sztywność - inercja

- Bezpośredni związek z przeszkadzaniem twórczości ma **sztywność procesów psychicznych, zwłaszcza intelektualnych**.
- Najbardziej znanym przykładem inercji mentalnej jest tzw. **efekt Einstellung** (z niem./**nastawienie**), odkryty przez Luchinsa (1942r.)

Sztywność - inercja

- **Luchins** prezentował badanym serię dziesięciu prostych zadań arytmetycznych w ustalonej kolejności. Pierwsze pięć zadań można było rozwiązać za pomocą jednakowego wzoru, łatwego do wykrycia i zastosowania. Dwa następne zadania, nazwane krytycznymi, dopuszczały zastosowanie starego wzoru, ale i nowego, znacznie prostszego. Zadanie ósme można było rozwiązać tylko za pomocą prostej metody, a zadanie dziewiąte i dziesiąte — znowu na dwa sposoby. Ten szczególny układ zadań ułatwiał **powstawanie nawyku intelektualnego w ciągu pierwszych pięciu prób.**

Sztywność - inercja

- Nawyk ten sprawiał, że badani nie dostrzegali prostej metody w zadaniach krytycznych i popełniali błędy albo drastycznie wydłużali czas rozwiązywania w zadaniu ósmym. Również w zadaniach dziewiątym i dziesiątym utrzymywał się stary nawyk.
- Autor pisze, że nie spodziewał się aż tak złych wyników. Przebadawszy ponad tysiąc osób w różnym wieku i o różnym poziomie wykształcenia doszedł do wniosku, że **bezmyślna „mechanizacja” w rozwiązywaniu problemów stanowi jedną z podstawowych tendencji ludzkiego umysłu**, niezależną od zmiennych kulturowych i biograficznych.

Sztywność - inercja

- Okazało się, że inteligencja nie chroni przed sztywnością.
- Autonomiczne wyznaczniki stylu poznawczego to bieguny: giętkości i sztywności.
- Powstawanie sztywnych nastawień tłumaczy się - **warunkowaniem instrumentalnym, skłonnością do uogólniania.**
- **Warunkowanie instrumentalne** – jednostronnie ukierunkowuje procesy umysłowe.
- **Wzmocnienia** nie ingerują w proces twórczy, ale zwiększają gotowość do podjęcia podobnego procesu w przyszłości, gdy wystąpią podobne bodźce.

Sztywność - inercja

- Wzmocnienia pozytywne (prawidłowe rozwiązania kolejnych zadań) doprowadzają do wykształcenia się gładko przebiegających **nawyków myślowych**.
- Jest to przeszkoda ograniczająca niż zakłócająca.
- **Istotnym czynnikiem usztywniającym jest spostrzeganie pewnych zadań jako identycznych**, a nie tego, czy w istocie są one jednakowe. Człowiekowi wydaje się, iż nic się nie zmieniło, choć w rzeczywistości zmiany są zasadnicze (sposobem zadania pozornie podobne jako istotnie podobne).
- **Model sytuacji rzeczywistych** – człowiek poddaje się serii wzmocnień pozytywnych – szuka prawidłowości ogólnych – unika trudności lub poddaje się lenistwu intelektualnemu.

Bariery strategiczne

- Podejście typu „jest tylko jedna właściwa odpowiedź”, **brak giętkości w myśleniu**.
- Powyższe czynniki wpływają na sposób podejścia do rozwiązywania problemów.

Do tej grupy należą następujące ograniczenia:

- tendencja do sztywnego opierania się na wcześniejszych doświadczeniach lub określonych technikach bez kwestionowania ich przydatności,
- koncentrowanie się na wąskim zakresie możliwości w trakcie definiowania problemu lub przy jego rozwiązywaniu,
- zbyt poważne podejście do problemu, ograniczające wyobraźnię i poczucie humoru.

Pomoc – jak radzić sobie z barierami?

- **Bariery strategiczne** można zwalczać, ćwicząc twórcze rozwiązywanie problemów.
- **Wartości** stanowią trudniejsze zagadnienie, jednak w pewnym stopniu może tu pomóc uświadomienie ludziom wyznawanego przez nich systemu wartości.
- **Bariery percepcyjne** można usunąć poprzez obserwację, a w wypadku **barier dotyczących obrazu samego siebie** poprawę może przynieść trening asertywności.

Jednostronność

- ❑ Polega na **dostrzeganiu tylko jednego aspektu, związanego z dominującą funkcją obiektu, narzucającą się cechą zewnętrzną lub przynależnością do określonej kategorii pojęciowej.**
- ❑ Obiekty te są klasyfikowane na stałe do określonych kategorii pojęciowych, które automatycznie organizują nasze procesy myślowe w każdym wypadku, gdy próbujemy wykorzystać wiedzę o obiekcie w myśleniu.

Jednostronność

□Przejawem jednostronności jest **fiksacja funkcjonalna** w rozwiązywaniu problemów.

fiksacja funkcjonalna – „usztyniające” spostrzeganie obiektów przez pryzmat ich typowych zastosowań.

□Kategoryzując jednostronnie **pozbawiamy się dużej części informacji o obiekcie**, wytwarzamy na swój użytek fałszywy obraz świata jako mozaiki wąskich, wzajemnie mało powiązanych obiektów.

□Dostrzeganie **podobieństw i ogólnych prawidłowości** decyduje o nieoczekiwanych zwrotach w myśleniu i jest podstawową przesłanką jego plastyczności.

Podsumowanie

- Kreatywność to delikatne zagadnienie.
- Jej **rozwojowi** sprzyjają: właściwe środowisko, pozytywny obraz samego siebie oraz odpowiedni współpracownicy.
- **Hamują** ją natomiast sztywne przekonania, specyficzne sytuacje w miejscu pracy oraz stres. Uświadomienie sobie ograniczeń może nam pomóc zwycięsko przez nie przebrnąć.

Podsumowanie

- **Wiele osób czuje się bezpiecznie, stosując konwencjonalne pomysły i rozwiązania.** Często stanowi to jedno z głównych ograniczeń twórczego myślenia.
- Istnieje wiele barier blokujących kreatywność - niektóre z nich są bardziej destrukcyjne niż inne. Stosowanie technik twórczego rozwiązywania problemów oraz twórczego sposobu podejścia do problemów będzie bezużyteczne, o ile nie przezwyciężymy tych barier.

Podsumowanie

Najbardziej destrukcyjne z nich są przekonania, że:

- Fantazja i refleksja to strata czasu.
- Rozwiązywanie problemów to sprawa poważna; niedopuszczalne są zabawa i humor.
- Uczucia oraz intuicja są czymś niewłaściwym.
- Tradycja jest ważniejsza niż zmiana.

Podsumowanie

Istnieje oczywiście o wiele więcej barier kreatywności niż te wymienione, jednak powyższe ograniczenia stanowczo należy usunąć, jako że **fantazja, oryginalność, zabawa oraz zmiana są absolutnie niezbędne, by stosować techniki twórczego rozwiązywania problemów.**

Wycieczka artysty – by napełnić zbiornik kreatywności pomysłami – kolory, wrażenia, dźwięki.

DZIĘKUJĘ ZA UWAGĘ